

De grootste impuls kwam uit **BRUSSEL**:

Jean Baptist Van Mons had een school voor zaaiers en een grote niet-commerciele boomkwekerij, waarin hij zijn eigen theorieën toepaste.

Op basis van zijn enorme verzameling correspondeerde en wisselde hij enten in binnen- en buitenland.

Hij inspireerde alle pomologen van zijn tijd.

Jean Baptist Ferdinand Antonius VAN MONS (1765 - 1842)

Hij werd geboren te Brussel, in de Sint-Katelijneparochie, op 11 november 1765. Zijn vader Ferdinand Philippe was ontvanger van het Groot Rekenhof en zijn moeder, Maria-Katarina-Josepha Colins, dochter van een Antwerps apotheker.

Jean-Baptist gaat naar de Latijnse school te Turnhout, wordt dan helper bij een apotheker in de hoofdstad en behaalt in 1787 het diploma van meester in de artseneeskunde. Hij opent in Brussel een eigen apotheek. Door zelfstudie behaalt hij in 1807 in Parijs een doctoraat in de geneeskunde. Hij was tegelijk apotheker, scheikundige, geneesheer, natuurkundige en tuinbouwkundige. Over al deze vakgebieden correspondeerde hij wereldwijd met de toenmalige wetenschappers.

Van Mons was ondertussen in het huwelijk getreden, een eerste maal met Mej. Coekelberg die kort na het huwelijk overleed. In 1795 huwde hij met Mej. Jeanne-Agnes Dillen, die hem vier zonen schonk: Louis-Ferdinand-Auguste (1796-1847); Charles-Antoine-Jaak (1798-1837); Theodore-François (1801-1869) en Auguste (1812-1815) die overleed op de ouderdom van 3 jaar, zeer kort na het overlijden van zijn moeder.

Van Mons leefde in een bewogen tijd. Als overtuigd Vonkist werd hij tijdens de Brabantse Revolutie opgesloten in de Hallepoort te Brussel en ontsnapte ternauwernood aan de uitvoering van het doodvonnis dat tegen hem was uitgesproken wegens hoogverraad.

Tijdens de Franse overheersing wordt hij aangesteld als leraar scheikunde en proefondervindelijke fysica aan de pas opgerichte "Ecole Centrale de la Dyle" die de afgeschafte Katholieke Leuvense Universiteit moet vervangen. Bij gebrek aan belangstelling wordt de school echter reeds na 3 jaar gesloten.

Wanneer het Hollands bewind in Leuven opnieuw een staatshogeschool opstart, aanvaardt Van Mons er de leerstoel van scheikunde, farmacie en agronomie.

Na afschaffing van de staatsuniversiteit bekomt hij het emeritaat en is dan een geacht burger: lid van de "Académie des Sciences et des Belles Lettres de Bruxelles", van de "Académie de Médecine" en sedert 1796 van het "Institut de France". Tot aan zijn overlijden zal Van Mons zich geheel en al wijden aan zijn passie: de pomologie.

Hij overleed te Leuven, in zijn woning Tiensestraat 81, op 6 september 1842.

VAN MONS Zaaier-Veredelaar en Pomoloog

Als opgroeiende jongeling hield hij zich reeds bezig met het uitzaaïen van éénjarigen en van rozen in de tuin van zijn vader met het doel betere rassen te bekomen. Weldra begon hij met het uitzaaïen van pere- en appelpitten en deze bezigheid nam dusdanige uitbreiding dat hij omstreeks 1798 een perceel grond van de stad Brussel in gebruik nam. In het jaar 1815 stonden in de keurkwekerij "La Fidélité" om en bij de 80.000 jonge boompjes.

Op 1 november 1819 krijgt Van Mons dan het plotse bericht dat het terrein verkaveld wordt en hij het binnen de twee maanden moet ontruimen. Midden in een strenge winter neemt hij zoveel mogelijk enthout en brengt zijn collectie over naar Leuven waar hij op dat ogenblik doceert. Slechts één twintigste van wat hij bezat kan gered worden, de rest gaat verloren, wordt verkocht of weggeschonken aan vrienden.

Hij gaat een huurceel aan met de stad Leuven voor een terrein gelegen tussen de huidige Minckelersstraat en de Dyle. En ja, in plaats van dit waardevolle cultuurbezit mede te beschermen, vergrijpt de overheid zich in 1831 opnieuw aan de inmiddels weer opgebouwde collectie. De veldkeukens van de Franse legereenheden, opgetrommeld om de citadel van Antwerpen te gaan belegeren, worden geïnstalleerd in de fruittuin van Van Mons. De kwekerij komt deerlijk gehavend uit de strijd en bovendien laat de stad Leuven weten dat Van Mons zijn fruittuin nog maar eens moet verhuizen, ten laatste tegen 20 februari 1834, en dit wegens uitbreiding van een nabijgelegen fabriek voor verlichtingsgas.

Van 1834 tot 1842, jaar van zijn dood, verzorgt Van Mons nog de resten van zijn kwekerij, maar de hoge leeftijd en vooral de dood van zijn tweede zoon in 1837, laten hem niet toe zich nog met dezelfde inzet aan de verzorging en de opvolging van zijn fruitbomen te wijden. Hij verschijnt niet meer in het openbaar en het beheer van zijn aanplant wordt toevertrouwd aan een persoon, die niet het grote belang kan inschatten, noch van het geleverde werk in het verleden, noch van de betekenis voor de toekomst. Hierdoor gaat nogmaals een gedeelte van de collectie verloren en sluipen er talloze fouten in de verzending van enthout en de beoordeling der vruchten.

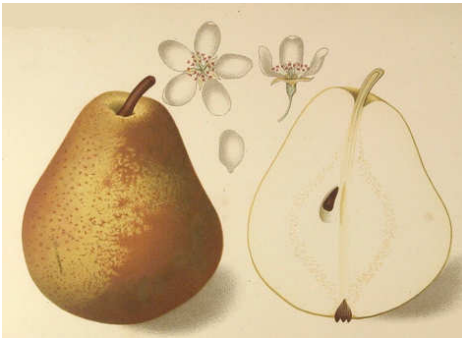
Wat er van de prachtige collectie - op een bepaald moment telde ze bij de 100.000 boompjes - nog overblijft komt tenslotte in handen van Alexandre Bivort, en wordt terug opgeplant in Geest-Saint-Rémy (Jodoigne).

Vanaf 1 januari 1854 wordt dit de tuin van de "Société Van Mons".

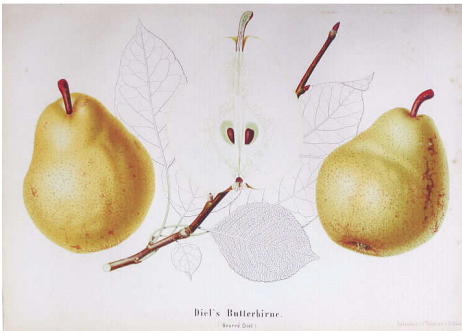
Van Mons verspreidde aldus talrijke peren, verzameld bij collega's, die hij vaak onder een nieuwe naam en soms als eigen aanwinst aanpreeft:

'*Bergamotte de Pentecôte*' uit de tuin van de capucijnen in Leuven.
'*Beurré des trois-tours*' uit het voormalig kasteel van David Teniers te Perk, nu Ferme des Trois-Tours, werd herdoopt tot '*Beurré Diel*'.

De '*Double Philippe*' of '*Beurré de Mérode*', van onbekende oorsprong, die toen al meer dan een eeuw bestond, werd actief gepropageerd.

Beurré de Mérode
LAUCHE - Birnensorten - 1870

Beurré Diel
PFAU – Schweizerische Obstsorten - 1863

Met zijn zaaimethode, de **Theorie Van Mons** won hij oneindig veel goede vruchten, maar weinig excellente, ondermeer :

- In 1807 '*Beurré Bosc*' naar de Franse Naturalist.
- In 1818 '*Maréchal Dillen*' op vraag van de koning van Württemberg genoemd naar zijn grootkanselier.
- In 1818 '*Surpasse Meuris*' naar zijn tuinman.
- In 1821 '*Marie-Louise*'
- In 1822 '*Doyenné de Juillet*'
- In 1823 '*Arlequin Musqué*'
- In 1823 '*Verlaine d'été*'
- In 1823 '*Nec plus Meuris*' van Mons noteerde "nec plus" en verderop "Meuris", de naam van zijn tuinman.
- In 1823 '*Gros Rousselet d'Aôut*'
- In 1824 '*Colmar Demeester*' naar zijn tuinman.
- In 1825 '*Léon Lerclerc de Laval*'
- In 1826 '*Esperine*' naar majoor Esperen.
- In 1827 '*Beurré Gens*'
- In 1830 '*Vicomte de Spoelbergh*'
- In 1831 '*Duc de Nemours*'
- In 1839 '*Délices de Lovenjoul*'
- In 1840 '*Conseiller de la Cour*' naar zijn zoon, raadsheer hof van beroep.
- In 1840 '*Charles Frédérix*' naar kolonel Frédérix, hoofd kanongierterij Luik.
- In 1840 '*Dingler*'
- In 1840 '*Orpheline Colmar*' naar de pastoor van Liernu.
- In 1842 '*Beurré Colmar*'
- In 1842 '*Des Chasseurs*' voorgesteld op een jachtbijeenkomst.
- In 1842 '*Docteur Capron*' naar huisarts in Jodoigne.
- In 1843 '*Louise d'Orléans*' naar onze eerste koningin.
- In 1843 '*Comte de Flandre*'
- In 1843 '*Nouveau Poiteau*'
- In 1843 '*Doyen Dillen*' naar een familielid.
- In 1843 '*Théodore Van Mons*' naar zijn zoon, raadsheer hof van beroep.
- In 1846 '*Colmar d'Arenberg*'
- In 1854 '*Thooris*'

Beurré Bosc
 'Deutsches Obstcabinet'
 LANGETHAL - 1853

Surpasse Meuris
 BIVORT - Album de Pomologie

THEORIE VAN MONS

De neerslag van Van Mons' uitgebreide wetenschappelijke kennis en van zijn jarenlange ervaring, vinden wij terug in zijn handboek over de fruitteelt 'Arbres fruitiers. Leur culture en Belgique et leur propagation par la graine ou pomologie Belge expérimentale et raisonnée' uit 1836.

Er was al heel wat wetenschappelijke studie over fruitbomen verricht, maar het probleem van de "degeneratie" (ontaarding) of het "verval" van de fruitbomen en hun vruchten omwille van de ouderdom, werd pas door Van Mons aan de orde gesteld.

Opgeënte bomen zullen symptomen van aftakeling vertonen, zoals verlies aan groeikracht en onmacht om hun voedende en voortplantende functies te vervullen, tot uiteindelijk de variëteit volledig haar waarde verliest. Van Mons spreekt dan over een proces dat zich voltrekt in een periode van om en bij de 60 jaar.

Volgens hem lost de natuur dit op door voortdurend zaaien. Nochtans hadden buitenlandse proeven geen waardevolle zaairesultaten opgeleverd. Zijn systeem bestond erin meerdere generaties na elkaar te zaaien. Vertrekkend van een waardevolle variëteit, leverde de eerste generatie een erg verschillende boom, maar met waardeloze vruchten. Bij de tweede generatie wonnen de vruchten aan kwaliteit en ook kwamen de bomen vlugger op vruchtbaarheid. Uiteindelijk, in de vijfde generatie, bekwam Van Mons dan variëteiten die over het algemeen goed waren en die op vrucht kwamen na 6 tot 10 jaren. Tegelijk werd het rijpheidstijdstip vervoegd.

Deze experimenten werden zelfs nog een tijdlang verdergezet in Saint-Rémy-Gheest door de Société Van Mons, maar allicht ook door de onregelmatigheid van de uitzaaiingen en de onkunde van weliswaar goedmenende arbeiders die het werk verrichtten, verloederde de collectie en verdween zij tenslotte helemaal.

Het is dan ook begrijpelijk dat de "theorie Van Mons" haar voor- en tegenstanders heeft gehad; zij werd gewikt en gewogen en uiteindelijk te licht bevonden.

Na het overlijden werden nog een aantal variëteiten verspreid door zijn zoons en door de **Société Van Mons**, ondermeer:

In 1853 'Léonie Pinchart' naar vrouw notaris te Mellery.

In 1853 'Rousselet Aelens' naar de boomkweker uit Namur.

In 1854 'Madame Adélaïde de Rêves' naar stichtend lid Société.

In 1854 'Séraphine Ovy' naar stichtend lid van de Société.

Leon Leclercq
MAS - Le Verger - 1875

Seraphine Ovy
MORREN – La Belgique Horticole

SOCIETE VAN MONS

Na het overlijden van Van Mons in 1842 wordt zijn kwekerij in Leuven in 1844 verkocht aan de bloemen- en fruitteler Alexandre Bivort. Deze houdt de kwekerij enige tijd aan, en verhuist de 20.000 zaailingen dan naar zijn eigen boomkwekerij te Geest-Saint-Rémy (Jodoigne). Maar in 1853 moet hij zijn collectie van de hand doen. Auguste Royer, voorzitter van de "Commission Royale de Pomologie" doet dan een oproep aan alle pomologen om het werk van Van Mons te redden. Op 1 januari 1854 wordt de "Société van Mons" opgericht, met als doel het bewaren van de zaailingen en het voortzetten van het werk tot verbetering van de fruitsoorten; het verzamelen en bestuderen van zoveel mogelijk bestaande soorten; en het gratis verspreiden van de waardevolle tussen de leden.

Onder de 151 stichtende leden ook Koning Leopold I, beschermheer.

De administratie wordt toevertrouwd aan de Comission Royale de Pomologie, een staatsinstelling. Directeur wordt Alexandre Bivort, leidend tuinman Richard Bamps, afgestudeerd aan de staatstuinbouwschool te Vilvoorde.

Onmiddellijk beginnen de aanpassingswerken aan de tuin in Geest-Saint Rémy, met een uitbreiding tot ruim twee hectaren en het verplanten van 6300 bomen.

Gebaseerd op het werk van de Société Van Mons kan tussen 1853 en 1860 het pomologisch werk "Annales de Pomologie Belge et Etrangère" worden samengesteld. Hierin worden alle soorten uit de kwekerij opgelijst en beschreven.

In 1869, twee jaar na de dood van Royer, wordt de Société ontbonden en de bomen deels verkocht, deels vernietigd. Het gehoopte resultaat werd immers niet bereikt.

